

Ekspertutvalget om samtykkekompetanse: Invitasjon til innspill fra Akuttnettverket

Innholdsfortegnelse

Ekspertutvalget om samtykkekompetanse: Invitasjon til innspill fra Akuttnettverket.....	1
1. Sammendrag	2
2. Datagrunnlag	2
3. Generelle holdninger til vilkåret om samtykkekompetanse	3
4. Konsekvenser for selvbestemmelse & rettsikkerhet.....	3
4.1 Selvbestemmelse.....	3
4.2 Rettsikkerhet	3
5. Konsekvenser for pasientene	4
5.1 Pasientene blir sykere	4
5.2 Det tar lenger tid før nødvendig behandling.....	4
5.3 Utslag for enkelte grupper	5
6. Konsekvenser for pasientbehandling	5
6.1 God pasientbehandling kan ikke ivaretas.....	5
6.2 Til hinder for god pasientbehandling	5
6.3 Behandlings vinduet blir mindre	6
7. Konsekvenser bruk av tvang.....	6
7.1 Riktigere bruk av tvang?	6
7.2 Farevilkåret brukes i større grad	7
8. Oppsummering.....	7
Tilleggsmateriale	8

Fra: Johan Siqveland, Leder av Akuttnettverket

Til: Øystein Mæland, Utvalgsleder

Dato: 15.12.22

Viser til invitasjon til innspill av 19.10.2022 og sender her innspill basert på en spørreundersøkelse vi har gjort blant deltagere på samlinger i Akuttnettverket. Spørreundersøkelsen bestod av 16 spørsmål hvor respondentene anga hvor enig eller uenig de var med ulike utsagn (se tilleggsmateriale), kombinert med åpne fritekst spørsmål (se for eksempel 5.3 og 6.3). Innspillet og spørreundersøkelsen er utarbeidet av forsker Axel Davies Vittersø og seniorforsker Johan Siqveland, begge er ansatt i FoU avdelingen i psykisk helsevern ved Akershus universitetssykehus HF.

1. Sammendrag

Deltagerne til Akuttnettverket sine samlinger har oppgitt følgende:

- Et flertall er negative til lovendringen fra 2017 hvor vilkåret om samtykkekompetanse for bruk av tvang ble introdusert (heretter lovendringen).
- Det tar lenger før pasientene kommer i nødvendig behandling og de utskrives for tidlig som en følge av lovendringen.
- Lovendringen oppleves som et hinder for god pasientbehandling.
- Det ikke klart at lovendringen har redusert bruken av tvang og/eller ført til riktigere bruk av tvang.
- Det er enighet om at lovendringen har gitt pasientene økt selvbestemmelse og rettsikkerhet.

2. Datagrunnlag

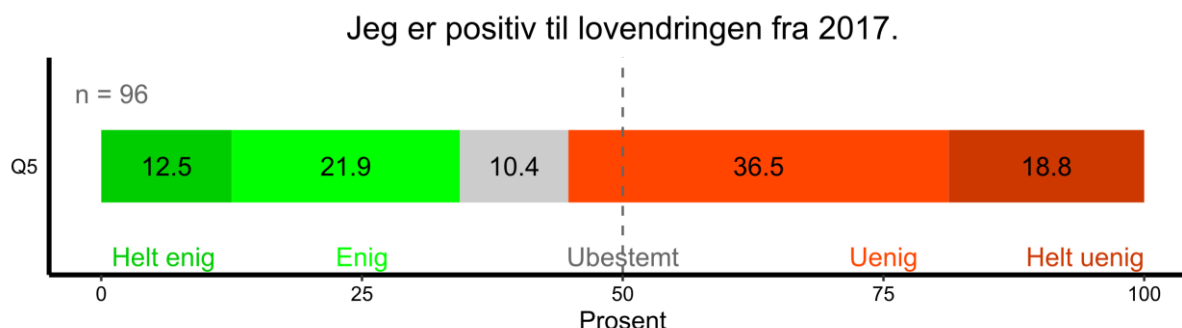
Vi sendte ut et spørreskjema til deltagerne [Akuttnettverket](#) sine samlinger. Totalt fikk vi 96 svar på spørreskjemaet med en relativt jevn fordeling mellom psykiatere, psykologer og sykepleiere, mens færre miljøarbeidere med annen utdanningsbakgrunn deltok i undersøkelsen (Tabell 1). Vi fant ingen store forskjeller i meninger mellom ulike yrkesgrupper, men det var en tendens til at psykologer var mer positive til lovendringen, sammenlignet med leger og sykepleiere. Siden forskjellen mellom yrkesgruppene var små, og enigheten større enn forskjellene, vil vi ikke kommentere mer på disse forskjellene.

Tabell 1.

Stilling	Totale antall	Antall ansatte før 2017
Leder	8	8
Psykiater	22	22
Psykologspesialist med vedtakskompetanse	18	18
Lege	1	0
Psykolog	2	1
Sykepleier	31	28
Miljøarbeider	5	4
Annet	9	7

3. Generelle holdninger til vilkåret om samtykkekompetanse

Omtrent en tredel av respondentene var positive til lovendringen (Figur 1). Omtrent 55% var ikke positive til endringen.

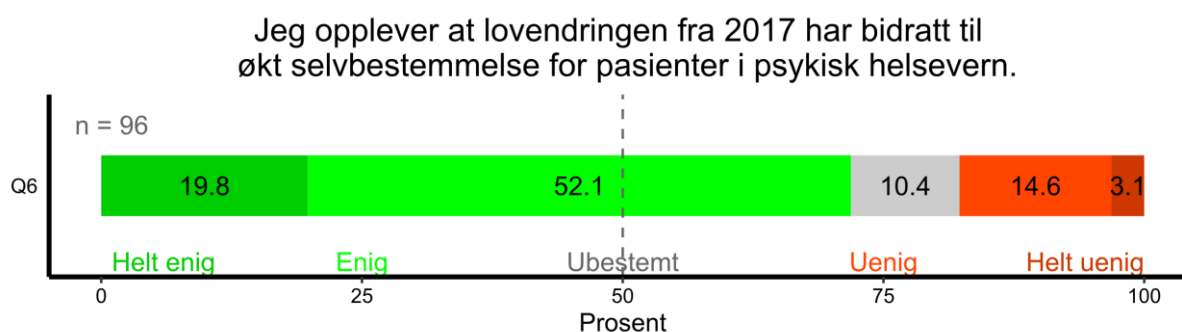
Figur 1. Andel svar som er helt enige (mørk grønn), enige (grønn), ubestemte (grå), uenige (rød) eller helt uenige (mørk rød) i påstanden. Svarene er oppgitt i prosent.

På spørsmål om «[...] pårørende generelt er positive til lovendringen» svarte kun 17% at de var helt enige eller enige, mens 68% var helt uenige eller uenige. Det var mindre enighet om hvorvidt deltagerne opplevde at pasientene var positive til endringen, hvor 40% var usikre og 40% var helt enige eller enige (se tilleggsmateriale).

4. Konsekvenser for selvbestemmelse & rettsikkerhet

4.1 Selvbestemmelse

På spørsmål lovendringen har økt selvbestemmelsen for pasientene svarte 72% at de var helt enige eller enige med dette (Figur 2).

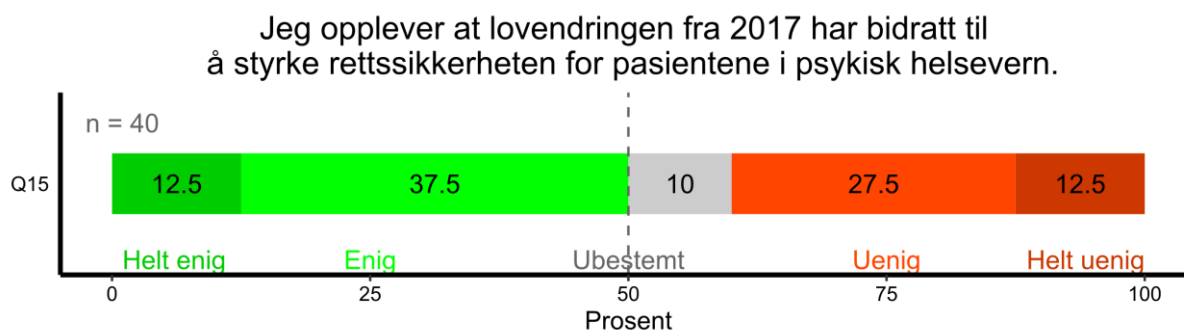

Figur 2. Andel svar som er helt enige (mørk grønn), enige (grønn), ubestemte (grå), uenige (rød) eller helt uenige (mørk rød) i påstanden. Svarene er oppgitt i prosent.

4.2 Rettsikkerhet

Enkelte spørsmål stilte vi kun til de 40 psykiaterne og psykologene med vedtakskompetanse som fatter vedtak om tvang. Når de ble spurt om de opplevde at «[...] lovendringen fra 2017 har bidratt til å styrke rettsikkerheten for pasientene i psykisk helsevern» svare 50% at de var helt enige, mens 40%

var helt uenige eller uenige med påstanden (Figur 3). I fritekstsvarene trekkes det også frem at samtykkekravet er oversiktlig å forholde seg til og har styrket pasienters rettssikkerhet.

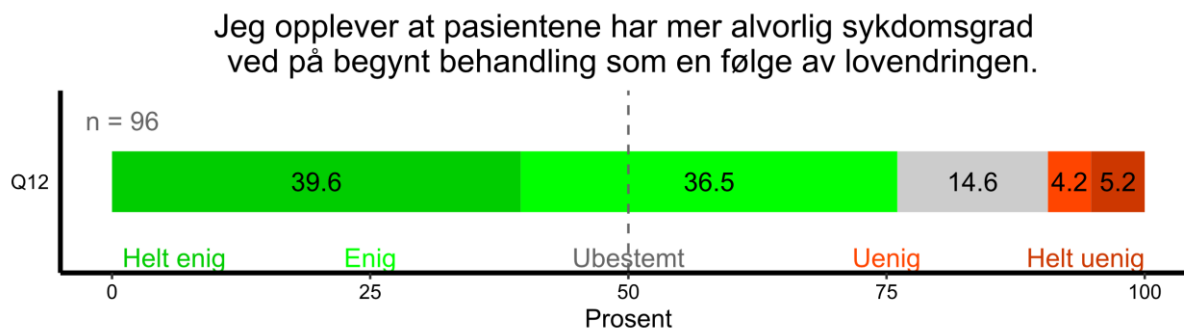

Figur 3. Andel svar som er helt enige (mørk grønn), enige (grønn), ubestemte (grå), uenige (rød) eller helt uenige (mørk rød) i påstanden. Svarene er oppgitt i prosent. Kun psykiaterne og psykologene med vedtakskompetanse ble stilt dette spørsmålet.

5. Konsekvenser for pasientene

5.1 Pasientene blir sykere

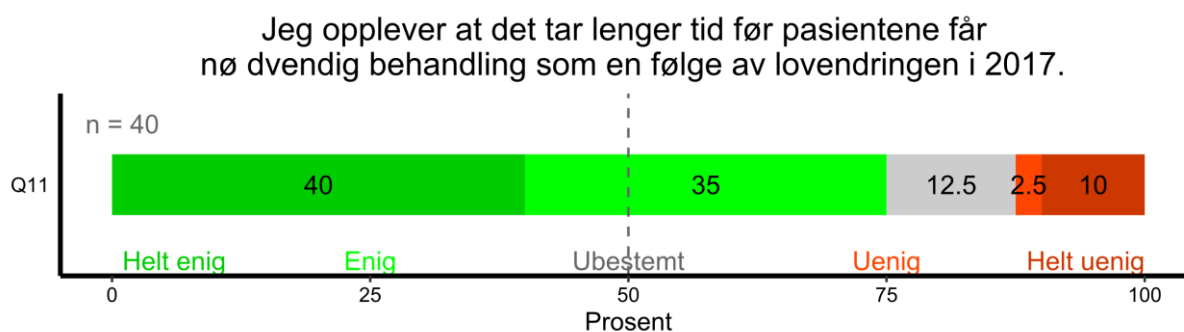
Mange opplever at pasientene blir sykere før de får behandling. Til utsagnet om «[...] pasientene har mer alvorlig sykdomsgrad ved påbegynt behandling som en følge av lovendringen» var 76% helt enige eller enige (Figur 4).

Figur 4. Andel svar som er helt enige (mørk grønn), enige (grønn), ubestemte (grå), uenige (rød) eller helt uenige (mørk rød) i påstanden, oppgitt i prosent.

5.2 Det tar lenger tid før nødvendig behandling

Mange psykiatere og psykologspesialister opplever at det tar lenger tid før pasientene får nødvendig behandling. Når de ble spurt om de opplevde at «[...] det tar lenger tid før pasientene får nødvendig behandling som en følge av lovendringen i 2017» var 75% helt enige eller enige (Figur 5).

Figur 5. Andel svar som er helt enige (mørk grønn), enige (grønn), ubestemte (grå), uenige (rød) eller helt uenige (mørk rød) i påstanden. Svarene er oppgitt i prosent. Kun psykiaterne og psykologene med vedtakskompetanse ble stilt dette spørsmålet.

5.3 Utslag for enkelte grupper

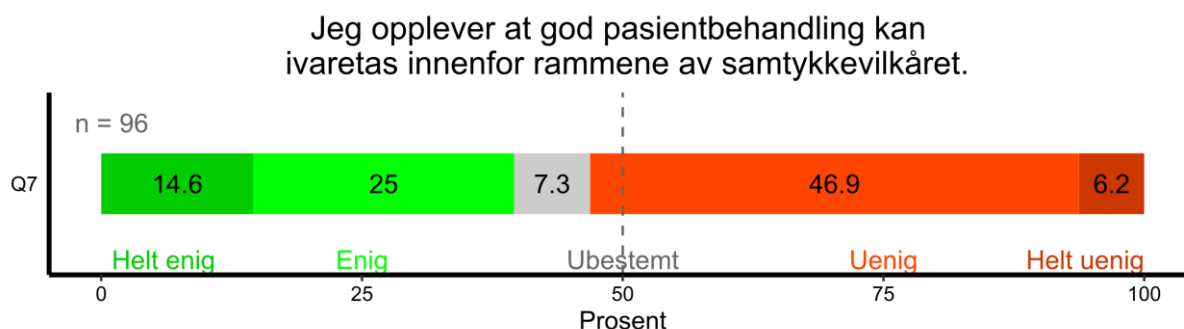
Fra fritekstvarene går det frem at lovendringen kan også ha slått ulikt ut for enkelte pasientgrupper:

- Lovendringen er lite tilpasset ungdom og det mangler kompetanse og forståelse for å bruke for eksempel TUD på en god måte i denne gruppen.
- Pasienter med ellers gode kognitive evner kan i vurderingssamtale fremstå som mer samtykkekompetente enn det de virker i observasjon på post over lengre tid.
- Pårørende til personer med langvarige lidelser oppleves som en gruppe som får mer ansvar for å følge opp sine nærmeste som følge av lovendringen.
- På bakgrunn av diagnose er det ingen spesielle grupper som synes å ha fått mer negative følger av lovendringen.

6. Konsekvenser for pasientbehandling

6.1 God pasientbehandling kan ikke ivaretas

Mange er uenige med at god pasientbehandling kan ivaretas innenfor rammene av samtykkevilkåret; 53% svarte at de var helt uenige eller uenige med påstanden (Figur 6).

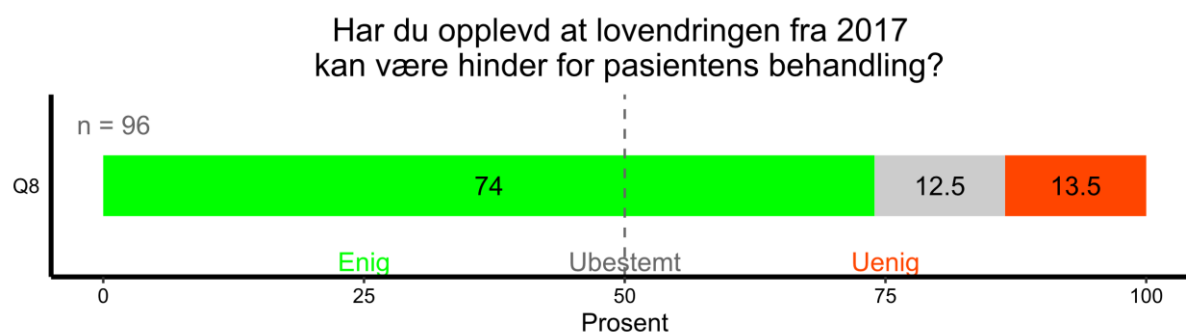

Figur 6. Andel svar som er helt enige (mørk grønn), enige (grønn), ubestemte (grå), uenige (rød) eller helt uenige (mørk rød) i påstanden. Svarene er oppgitt i prosent.

6.2 Til hinder for god pasientbehandling

Mange opplever at lovendringen kan være til hinder for god pasientbehandling; 74% var enig med denne påstanden (Figur 7). Svarene på påstanden om man hadde opplevd «[...] tilfeller der rammene

for samtykkevilkåret kommer i veien for god pasientbehandling» hadde en lignende fordeling totalt sett (68% enige; se tilleggsmateriale).

Figur 7. Andel svar som er helt enige (mørk grønn), enige (grønn), ubestemte (grå), uenige (rød) eller helt uenige (mørk rød) i påstanden. Svarene er oppgitt i prosent.

6.3 Behandlings vinduet blir mindre

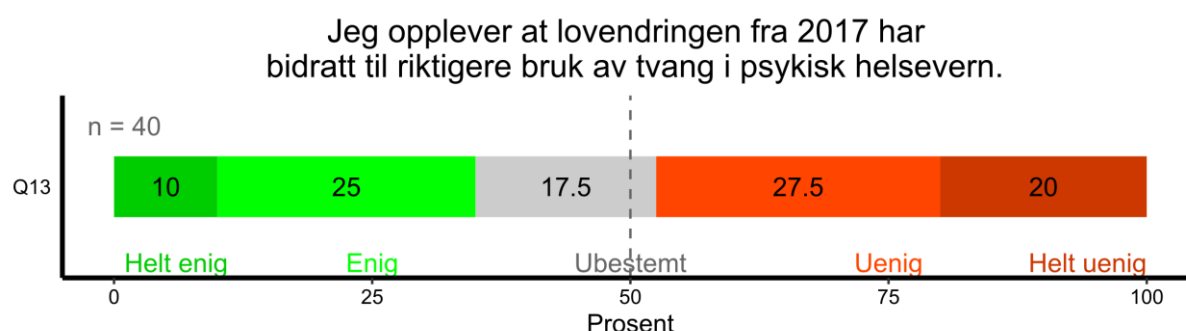
Fra fritekstsvarene kommer det frem at behandlingstvindet blir mindre på grunn av senere oppstart, tidligere utskrivelse, og mer tid som brukes til vedtaksskriving:

- Tiden det tar før behandling kan starte er lengre blant annet fordi terskelen for å bruke tvang er hevet og at prosessen knyttet til klageadgang ofte tar lang tid. Dermed er muligheten for rask bedring forpurret av lovendringen.
- Tid med behandling under tvang før samtykkekompetanse gjenvinnes er ofte for kort og skaper svingdørspasienter og hyppige reinnleggelser.
- Vedtaksskriving tar mye tid og det blir derfor mindre tid til direkte pasientarbeid.

7. Konsekvenser bruk av tvang

7.1 Riktigere bruk av tvang?

Mange psykiatere og psykologspesialister opplever at samtykkevilkåret ikke har bidratt til riktigere bruk av tvang; 48% var helt uenige eller uenige i påstanden om riktigere bruk av tvang (Figur 8). I friteksts svarene trakk mange frem at selve formuleringen om samtykkekompetanse var uklar og derfor at praksis i vurderingen av dette vilkåret varierte.

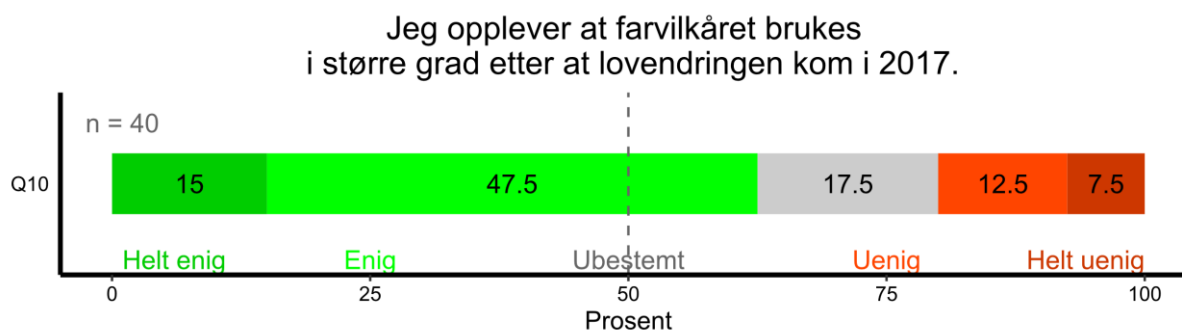

Figur 8. Andel svar som er helt enige (mørk grønn), enige (grønn), ubestemte (grå), uenige (rød) eller helt

uenige (mørk rød) i påstanden. Svarene er oppgitt i prosent. Kun psykiaterne og psykologene med vedtakskompetanse ble stilt dette spørsmålet.

7.2 Farevilkåret brukes i større grad

Mange psykiatere og psykologspesialister opplever at farevilkåret brukes i større grad ved tvangsinnleggelse etter lovendringen; 63% sa seg helt enige eller enige i dette (Figur 9).

Figur 9. Andel svar som er helt enige (mørk grønn), enige (grønn), ubestemte (grå), uenige (rød) eller helt uenige (mørk rød) i påstanden. Svarene er oppgitt i prosent. Kun psykiaterne og psykologene med vedtakskompetanse ble stilt dette spørsmålet.

8. Oppsummering

- Deltagerne har i hovedsak en negativ holdning til lovendringen fra 2017.
- Spesielt negative sider som trekkes frem er at pasientene blir sykere, at det tar lenger tid før de får behandling og at noen pasienter avslutter også behandling for tidlig til å oppnå stabil bedring.
- I noen tilfeller oppleves samtykkevilkåret som et hinder for god pasient behandling.
- Klinikerne føler de bruker mye tid på å vurdere samtykkekompetanse og på dokumentasjonskrav knyttet til bruk av tvang.
- Det er ikke klart at lovendringen har redusert bruken av tvang og/eller ført til riktigere bruk av tvang.
- Det er enighet om at samtykkevilkåret gir pasientene økt rettsikkerhet og selvbestemmelse.

Tilleggsmateriale

